

Dialog jako převratné setkání [2006]

Řekové se zapsali do dějin evropského myšlení dvěma světodějnými vynálezy; ani v jednom případě však nebyli schopni své výkony dost do hloubky reflektovat. V jednom případě se dokonce ani nepokusili najít pro svůj vynález zvláštní pojmenování; ve staré řečtině vlastně nenajdeme samostatné slovo pro náš „pojem“ (měli jen mnohovýznamné slovo „logos“; teprve Římané takové samostatné jméno použili, ale hned je dost nešťastně obdařili jakýmsi násilnickým spoluvýznamem, jak to ostatně cítíme i v českém překladu – „pojetí“ jako „[za]jetí“). A v druhém případě sice pojmenování měli, totiž právě „*dialogos*“ (a dokázali ještě v 21. století i nás přesvědčit, že se bez něho, tj. bez jeho řecké podoby neobejdeme), ale zdaleka nedohlíželi, co všechno vlastně skutečný, živý dialog nejen pro filosofy, ale pro všechny lidi, ba i pro celé kulturní a civilizační okruhy a jejich tradice, může znamenat.

Dialog není pouhý rozhovor, pouhá rozmluva dvou nebo několika lidí; lidé spolu hovořili odedávna (mluva je původně asi ten nejpozoruhodnější archaický rituál, který se ukázal jako mimořádně a mnohostranně perspektivní). Když spolu lidé hovoří, nesdělují si jen věcné informace, ale potvrzují si navzájem svou totožnost a to, že o sobě vědí a že nějak k sobě náleží; rozhovor je společenská záležitost. Pro obyčejnou rozmluvu je to, o čem se mluví, pouze jednou ze složek komunikace. Vynález pojmu a pojmovosti velice zdůraznil právě to, o čem bylo třeba a také možno se domluvit jinak než rezonováním (naladěním na stejnou melodii), pokud nebylo možno jen ukázat prstem: přesný (sdílený) pojem nám dovoluje mínit totéž, i když na to nemůžeme prstem ukázat, a to bez ohledu na pocity a nálady atd. Na tom byla založena věda (řecká „*epistémé*“, vědění) a možnost předávat nové poznatky druhým lidem, např. žákům nebo kolegům.

Dialog je však mnohem víc než postupná řada monologů (a přednáška nebo vědecké sdělení je takovým monologem, a dovede posluchače nebo čtenáře přesně dovést k nějakému „předmětu“, k nějaké „věci“ tím, že o nich něco nového sděluje). Zejména však od konce 18. a od 19. století si lepší myslitelé uvědomují stále lépe to, co si nyní řekneme: v dialogu jde sice také v rozsáhlé míře o to, k čemu se vztahují myšlenky účastníků, ale nezůstává jen u střetu různých pojetí a názorů na „totéž“ (jak tomu je v případě učené disputace nebo diskuse), nýbrž všichni partneři se dobrovolně vystavují tíze argumentů těch druhých, a to pod normou ještě nedosaženého cíle, jímž je poznání pravdy. Můžeme to říci také tak, že opravdový dialog se vyznačuje tou zcela mimořádnou situací, že jeho účastníci jsou upřímně přesvědčeni, že se mohou od druhých nejen něco nového dozvědět, ale že se všichni mohou dozvědět i něco nového, co si s sebou nepřinesl nikdo z nich. A můžeme to říci ještě jinak: lidé, kteří vstupují do opravdového dialogu, jsou připraveni naslouchat nejen druhým účastníkům dialogu, ale také něčemu navíc, totiž pravdě, která osloví (může oslovit) všechny, i když ji nikdo předem neznal, může se „vyjevit“ jako „nová“.

V tomto prohloubeném smyslu je dialog událostí, která může proměnit nejen znalosti, přístupy a metody jeho účastníků, ale i je samy. Už to, že se lidé různých názorů a různých přesvědčení mohou setkat a navzájem od sebe něco očekávat, to znamená navzájem si také pozorně naslouchat, je velkým a nijak nenahraditelným tréninkem v tom, abychom dokázali zaslechnout hlas pravdy i tam, kde zatím nemá nikoho, kdo by ji vyslovil a tlumočil. Jedině sám o sobě něčeho takového nikdy není schopen: proto je tak důležité, aby se v dialogu sešlo několik lidí (kteří však si nejsou pouhou ozvěnou, ale kteří se skutečně odlišují). Ale když jsme

se to naučili, dokážeme pak hovořit také sami se sebou a k sobě, aniž bychom se ztráceli ve své subjektivitě; takovému přezkoumávání sebe sama a svých přístupů pak říkáme „reflexe“. Dialog je tedy vynikající rozcvičkou k nejdůkladnější reflexi, ale dialog reflektujících je teprve ten pravý dialog; do takového „dialogu“ se ovšem můžeme pustit také se starými mysliteli. Zaslechnout pravdu, která ke mně mluví jako nepředemětná výzva, je sice věc nesmírně cenná, ale jen málokdy si svým pochopením můžeme být zcela jisti (odtud důležitost reflexe). Právě tenkrát, když to je apel pravdy velmi nečekané a překvapivé (a pravda, která by jen opakovala a potvrzovala to, co jsme věděli už předtím, není žádným živým a novým oslovením), potřebujeme se podělit o své nové vidění s přítelem, druhem, s někým, kdo je také otevřen pro nové vidění. A nemáme-li zrovna nikoho, klasičtí myslitelé mohou být vynikajícími partnery.

Dialog je tím privilegovaným místem, na němž a v němž se vyjevuje pravda. Opravdový dialog tu pravdu takřka přitahuje – ale „přitahuje“ ji tím, že jeho účastníci se otvírají hlasu pravdy, a to i tehdy (a právě tehdy), když právě jim osobně nedává „za pravdu“. Ochota přijmout soud pravdy i v takovém případě pak znamená velkou osobní změnu, která je dokonce ještě něčím víc než změnou smýšlení (tzv. metanoia). Pak se dialog opravdu stává místem převratných setkání.

(http://www.husiti.cz/dialognaceste/hejdanek_tvorba.htm#dialog)